

Тетяна ВОЛК,
студентка філологічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ПСИХОЛОГІЗМ І СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА В РОМАНІ АНДРІЯ СЕМ'ЯНКІВА «ТАНЦІ З КІСТКАМИ»

У сучасних літературознавчих дослідженнях у процесі вивчення взаємозв'язку психологічного й соціального аспектів художнього тексту може бути доцільним звернення до роману Андрія Сем'янківа «Танці з кістками». Цей твір поєднує глибокий психологізм і соціальну проблематику, адже показує життя лікаря не лише зовні, а й із середини. Автор робить акцент на внутрішньому світі головного героя Северина Доника. Показано, що підштовхує персонажа до тих чи тих дій. Під час прочитання є можливість проаналізувати не лише душевні переживання героїв, а також зрозуміти, як дійсність провокує певні емоційні стани. Завдяки цьому можна осмислити проблему морального вибору та його наслідків.

Теоретичне значення розвідки полягає в розкритті процесу формування психологічних реакцій людини під впливом навколишнього середовища, а практичне – у можливості подальшого використання результатів для літературознавчих досліджень української або зарубіжної прози.

Зростання інтересу суспільства до українськомовної літератури спричинило появу великої кількості творів від сучасних авторів, що зумовлено кількома чинниками: повномасштабна війна (унаслідок цього з кожним роком почав збільшуватися попит на все, що написано саме українською мовою); загалом прояв зацікавленості людей до художнього слова (за нашими спостереженнями люди таки читають, попри захоплення інтернетом, сучасними технологіями), заглиблення у свої ментальні проблеми пробуджує інтерес до психологічної літератури (хоча жанр твору визначено як медичний трилер, можна вважати його соціально-психологічним романом); бажання побачити в літературі не персонажів, наприклад, із Англії чи Франції, а зі своєї країни (адже персонажі ближчі за духом, переживають схожі проблеми, зіштовхуються з тими самими викликами); популяризація творів української літератури через Інтернет і телебачення (частково зумовлено повномасштабною війною; робить твори помітнішими для читачів).

Аналіз публікацій, дотичних до теми статті, дає підстави вважати, що на сьогодні роман «Танці з кістками» А. Сем'янків не був об'єктом літературознавчих досліджень. Це свідчить про актуальність обраної теми. У процесі написання статті було взято до уваги праці, у яких схарактеризовано особливості психологізму в художній літературі (Т. Вавринюк, І. Зимомрі, Л. Козубенка, Л. Углей), а також доробки, присвячені соціальним проблемам у творах української прози (К. Мовчан, К. Сардарян, О. Слижук).

Мета статті – дослідити психологізм персонажів роману Андрія Сем'янків «Танці з кістками» та проаналізувати соціальні проблеми, які порушує автор.

Основною прикметою художньої літератури Леонід Козубенко вважав здатність розкривати таємниці внутрішнього світу людини, виражати душевні рухи [2, с. 25]. Це є особливо помітним в аналізованому романі, де психологізм виявлено переважно в показі переживань головного героя. Перед оточенням в романі він постає врівноваженою, спокійною людиною, але читач бачить, що відбувається в нього всередині. Одним із видів портретизації в художньому творі (за В. Фащенком) є динамічний портрет (зіставлення з «плинним образом», або просто психологічний). Він є найціннішим у розкритті характерів персонажів, їхніх душевних станів. Завдяки виразам обличчя та рухам нескладно відслідкувати зміни емоційного стану [1, с. 160].

Роман містить внутрішні монологи, завдяки яким простежуємо трансформацію сприйняття реальності Северином, розуміємо, що саме спричиняє моральну деградацію його особистості. Адже психологізм як художній дає змогу глибше розкрити внутрішній світ персонажа – його думки, переживання і бажання, простежити формування внутрішніх суперечностей [2, с. 25]. Бачимо, як герой перебуває між постійним вибором: залишатися чесним чи, порушивши закони моралі, поліпшити фінансове становище. Це призводить до внутрішнього конфлікту, який впливає на характер, настрій, вчинки персонажа протягом усього твору. Поступово Северин зіштовхується з проблемами зі здоров'ям. Автор натякає, що емоційний стан впливає на фізичний. Проте, його герой не зважає на це. Він не усвідомлює, що моральні проблеми впливають на фізичне здоров'я, і продовжує нехтувати й тим, й іншим. Водночас, саме внутрішні переживання покладені Андрієм Сем'янковим в основу сюжетної дії. Читач бачить, як моральний вибір, страх, сумніви, почуття провини накопичуються в душі головного героя і впливають на всі аспекти його життя. Завдяки такому детальному опису переживань переконаємося, що внутрішній світ персонажа впливає на його поведінку: *«Проїхатися, заспокоїтися», – казав собі Сева, запускаючи двигун. Злість майже протверезила його й тепер снувала всередині, не знаходячи виходу. Він кружляв вуличками, не роздумуючи особливо, куди їде, доки не спинився на перехресті... Кішка. Сева, підкоряючись невідомій силі, утиснув газ у підлогу. Машина рвонула з місця, під колесом шваркнуло, ніби наїхав на нерозбиту грудку снігу. Короткий виск, чутний навіть крізь зачинене скло, волого обірвався на високій ноті. Від раптового задоволення перехопило в животі [3,*

с. 82 – 83]. Поступово він із доволі врівноваженого й не дуже цілеспрямованого чоловіка, який не зник хотіти багато, а в основному задовольнявся малим, стає зухвалим і таким, що прагне дедалі більшого. Можна простежити, як емоційний стан героя впливає не лише на його рішення, а й загалом на сприйняття навколишнього світу: *Коли йшов від метро, він уперше в житті не боявся компаній гонників. Ба більше: несамовито хотілося, щоб хтось підійшов і причепився. Сева, не роздумуючи, учепився б будь-кому в горлянку...* [3, с. 82]. Саме завдяки цьому психологізм у романі є одним з ключових прийомів, який дає змогу по-справжньому розкрити духовний світ персонажа.

Помітним явищем твору є його соціальна проблематика. Автор торкається низки важливих питань як сучасної медицини, так і загальних життєвих. Северин – патологоанатом, завідувач відділення, який невдоволений своїм життям. У романі однією з очевидних проблем є злиденне становище лікарень і їхніх працівників, усюди помітно брак фінансів. Головний герой був схильний це терпіти й задовольнятися малим, але його цивільну дружину матеріальне становище сім'ї не влаштовувало, коли настало поліпшення, вона навіть зізналася, що хотіла зимою піти від нього. Для того, щоб змінити це на краще, Северин вирішує вдатися до незаконних заробітків. Постає основна проблема твору – моральний вибір. Отримувати більше коштів і жити з думками про в'язницю і те, що чиниш не по совісті, чи залишитися бідним, але точно бути на свободі. Герой обирає перше, хоча це рішення далось йому й нелегко. Порушено питання відповідальності, чесності, людяності, які персонаж поступово втрачає, зробивши, як пізніше усвідомлює, неправильний вибір. Відбувається повільна деградація його особистості, він робить те, на що б раніше ніколи не наважився. Наприкінці твору Северин розуміє, що не бачить майбутнього, що власноруч зруйнував своє життя. Тоді виникає питання, що робити далі. Відповіді читач у творі не знайде. Соціальна проблематика тісно переплетена з психологічним складником твору: складні життєві обставини штовхають героя до аморальних вчинків, змушують «іти» на угоду з власною совістю.

Роман Андрія Сем'янків «Танці з кістками» є твором, що поєднує аналіз емоційного стану головного героя й зображення суспільних проблем сучасної України. Автор демонструє, як матеріальні труднощі й моральні дилеми руйнують особистість Северина. Глибокий психологізм твору допомагає читачам зрозуміти мотиви вчинків персонажа, а показ соціальних проблем привертає увагу широкого загалу, адже моральний вибір щодня робить кожен з нас. Твір можна розглядати як приклад сучасної української прози, ув якому поєднані психологізм і соціальна проблематика, що робить його цінним не лише для літературознавчих досліджень, а й для читачів, які зацікавлені в розумінні сучасного суспільства й обставин, у яких живуть люди. Перспективи подальших досліджень можуть містити аналіз психологічних причин морального вибору персонажів, порівняння роману з іншими соціально-психологічними творами української літератури та вивчення образу лікаря в художніх текстах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Козубенко Л. М. Динаміка форм, засобів, прийомів психологізму та їх втілення у літературі жахів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2023. № 59, т. 2. С. 159–162.
2. Козубенко Л. М. Явище психологізму в художній літературі. *Теоретична і дидактична філологія*. Серія: Філологія. 2019. Вип. 29. С. 23–30.
3. Сем'янків А. Танці з кістками: медичний трилер. Київ: Віхола, 2023. 368 с.

Віталій АВРАМЕНКО,
магістрант 2 курсу філологічного факультету
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

«САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ» ІВАНА БАГРЯНОГО ЯК ДОКУМЕНТ СТАЛІНСЬКОЇ ДОБИ

Анотація. У статті досліджується роман Івана Багряного «Сад Гетсиманський» (1950) як художнє свідчення та історичний антидокумент, що фіксує механізми функціонування радянської репресивної машини 1930–1940-х років. Здійснено аналіз функціонального значення реалістичних описів внутрішніх тюрем НКВС/МДБ, методів ведення допитів та психології жертв і катів. Концептуалізується роль твору в українській еміграційній літературі як акту збереження національної пам'яті та рішучого протистояння офіційній сталінській пропаганді. Доведено, що роман поєднує біблійний архетип страждання з документальною точністю зображення терору, перетворюючи художній текст на важливе джерело вивчення доби.

Ключові слова: Іван Багряний, «Сад Гетсиманський», сталінський терор, НКВС, антитоталітарна література, художнє свідчення, дисидентський рух.

Abstract. The article examines Ivan Bahrianyi's novel "The Gethsemane Garden" (1950) as an artistic testimony and a historical counter-document,